

Smaranda Enache

PROCESUL ROYAUMONT

– mai mult decît un premiu de consolare –

Cu un an în urmă, cîteva organizații neguvernamentale invitate la sediul delegației UE de la București, au participat la o primă discuție cu Dr. Panayotis Roumeliotis, pe atunci recent investit în funcția de coordonator al *Procesului de Stabilitate și Bună Vecinătate în Europa de Sud-Est — Procesul Royaumont*. La încheierea reuniunii, o voce a exclamat cu amărăciune „Un premiu de consolare pentru cei ce nu intră în Uniune!”.

Severitatea concluziei făcea trimitere la faptul că Procesul Royaumont nu include, cu excepția Ungariei, nici țările grupului de la Vișegrad, nici Țările Baltice. România se vede astfel pe lista țărilor sud-est europene a căror integrare europeană este incertă, în contradicție cu aspirațiile sale central-europene. Din însăși denumirea procesului decurge că prioritatea sa este în principal stabilitatea și buna vecinătate, iar ambiția supremă pare a fi semnarea, într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, unor pacte bi- și multilaterale de bună vecinătate. O fază oarecum depășită pentru România, care și-a încheiat tratatele bilaterale prioritare din perspectiva stabilității regionale, respectiv cu Ungaria și Ucraina.

O judecată pripită nu-și are însă locul. În definitiv, țările vizate de Procesul Royaumont au dificultăți reale în stabilirea unor relații nu numai normale, dar chiar de parteneriat și cooperare cu unii din vecinii lor. Tensiunile dintre Croația și Serbia, Slovenia și Serbia, FYROM și Grecia, Grecia și Turcia, Bulgaria și Grecia, etc, etc.

„Europa de Sud-Est”, se afirmă în prezentarea Procesului Royaumont, „este o regiune ce înglobează popoare de etnii, culturi și religii diferite. Totuși, în loc ca această regiune să constituie o zonă de schimb fructuos de idei și culturi, a devenit terenul unor tensiuni și echilibre fragile.” Prin urmare, procesul vizează cu îndreptățire stabilizarea unei zone în care, la zece ani de la colapsul comunismului, persistă regimuri semitotalitare, iar relațiile de vecinătate, sever alterate de criza iugoslavă, se înveninează pe zi ce trece. Dacă nu este vorba explicit de integrare, este totuși în mod clar o pregătire pentru integrare.

Procesul Royaumont, ai cărui actori ar urma să fie structurile civice, secondate de guverne, sindicate, mass

media, comunitatea de afaceri și universități, a fost inițiat (în 1995) în localitatea franceză cu același nume și poartă în sine o parte din filozofia Pactului de Stabilitate (Planul Ballardur) și al Tratatului de la Dayton, ambele menite să reconcilieze și să pacifice zone tensionate ale Europei și să le compatibilizeze cu structurile euro-atlantice, unde crispările și inimițiile istorice au făcut loc unui coerent proiect de integrare economică și securitate colectivă.

Nu strică să ne amintim, în acest context, că Pactul de Stabilitate (1995) a fost semnat prompt de țările ce aveau să formeze primul val al largirii euro-atlantice. România, reprezentată la acea vreme de un guvern ce includea foști comuniști și ultranaționaliști a pierdut șansa de a prezenta la Paris o ofertă clară și credibilă de *commitment* democratic stabil și neechivoc.

Nu este, prin urmare, tocmai inexplicabilă includerea României în *Procesul Royaumont*, alături de state sud-est europene al căror ritm de democratizare și reformă este, din motive mai mult sau mai puțin obiective, sensibil mai lent decît al celor din Europa Centrală.

Prima reuniune de anvergură a posibililor parteneri, organizații neguvernamentale, mass media și universități, desfășurată la Salonic (Grecia) în iulie a.c. a inventariat prioritățile regionale, experiențele existente și posibilele parteneriate.

Dacă, pe de o parte, a fost destul de limpede că există șanse ca procesul să beneficieze de o coordonare efectivă și fonduri adecvate, de includerea sa în chiar Politica Externă și de Securitate Comună a UE, în schimb nu la fel de evidentă a părut filozofia ce stă în spatele acestui proiect, respectiv dacă spațiul astfel creat este unul de pregătire pentru aderare sau, pentru majoritatea statelor participante, o alternativă, cel puțin pentru un viitor previzibil, la integrare.

La o citire atentă, se ridică serioase probleme cu privire la capacitatea procesului de a respecta independența organizațiilor față de propriile guverne, ca și asupra rolului privilegiat rezervat Greciei, țară ce nu excelează nici în privința tratamentului minorităților, nici în cel al relațiilor bilaterale, tensiunile cu Turcia și FYROM fiind cunoscute.

(continuare în pagina 5)

Calendar

1 iulie — Atelier al Colegiului Democrației: „*Problemele comunicării în relațiile cu publicul*”. Invitat: Tom ARBUTHNOTT.

2-3 iulie — „*Rohul ONG-urilor în contextul dezvoltării durabile*”, seminar național organizat la Tîrgu-Mureș de Centrul Național de Dezvoltare Durabilă, Focus Eco Center, Rhododendron, Environmental Know-How Fund. Din partea LPE a participat KOVÁCS Gyöngyvér.

6-12 iulie — Curs de perfecționare „*Rights and Advocacy Training Seminar*” organizat de Minority Rights Group la Budapesta. LPE a fost reprezentată de KACSÓ Judit-Andrea.

8-12 iulie — Conferința internațională „*Royaumont Process NGO's Network for Stability and Good Neighbourliness*” desfășurată la Salonic (Grecia). Din cadrul LPE a participat Smaranda ENACHE.

14 iulie — Curs al Colegiului Democrației: „*Elemente de cultură și istorie ale comunităților evreiești și armenesti din România*”. Invitat: SPIELMANN-SEBESTYÉN Mihály.

16-19 iulie — „*Feminist Leadership Meeting*”, seminar internațional organizat la Varna (Bulgaria) de Women's Alliance for Development. Din partea LPE au participat Lucia BRISCAN și Doina BACI.

18-19 iulie — Cea de a V-a ediție a *Reuniunii Internaționale a Copiilor* organizată la Kecskemét (Ungaria) de Future of Europe Association. Din partea LPE au fost invitați Smaranda ENACHE și SZOKOLY Elek, doamnei ENACHE conferindu-se premiul „Pentru viitorul copiilor în Europa”.

18-19 iulie — Forumul național „*Șanse egale pentru toți*” organizat de Fundația Civitas și Mișcarea Tinerilor pentru Pace la Cluj. Din partea LPE a participat Laura ARDELEAN.

20-26 iulie — Studenții Colegiului Democrației au participat la ediția a IX-a a *Universității de Vară Bálványos* organizată la Tușnad de către Fundația Pro Minoritate (Budapesta), Fundația pentru Pluralism (București) și Fundația Jakabffy Elemér (Cluj).

26 iulie — *Conferința Națională de Educație pentru Democrație* organizată la Cap Aurora de Asociația Pro Democrație, CENTRAS și Asociația Română de Educație pentru Drepturile Omului. Din partea LPE a participat HALLER István.

26 iulie - 1 august — Prima sesiune a *Academiei Interculturale Transsylvania*, la Sovata, în organizarea Centrului Intercultural al LPE.

22 august - 3 septembrie — *Tabăra Interculturală a Femeilor*, ediția a III-a, organizată de Women Institute, Forumul Femeilor Mureșene, LPE. Din partea LPE au participat Lucia BRISCAN, KACSÓ Judit-Andrea, KOVÁCS Gyöngyvér.

Naptár

július 1 — „*A közönséggel való kommunikáció kérdésköre*”; a Demokrácia Kollégiuma műhelygyakorlata. Meghívott: Tom ARBUTHNOTT.

július 2-3 — „*A nemkormányzati szervezetek szerepe a tartós fejlődés összefüggésében*”, országos szeminárium Marosvásárhelyen a Centrul Național de Dezvoltare Durabilă, a Focus Eco Center, a Rhododendron és az Environmental Know-How Fund szervezésében. A PEL részéről KOVÁCS Gyöngyvér vett részt.

július 6-12 — „*Rights and Advocacy Training Seminar*”; továbbképző Budapesten a Minority Rights Group szervezésében. A PEL részéről KACSÓ Judit-Andrea vett részt.

július 8-12 — „*Royaumont Process NGO's Network for Stability and Good Neighbourliness*”, nemzetközi konferencia, Szalonikban (Görögország). A PEL részéről Smaranda ENACHE vett részt.

július 14 — „*Bevezető a romániai zsidó és örmény közösségek történelmébe és kultúrájába*”; kurzus a Demokrácia Kollégiuma számára. Előadó: SPIELMANN-SEBESTYÉN Mihály.

július 16-19 — „*Feminist Leadership Meeting*”, a Women's Alliance for Development által Várnán (Bulgária) szervezett nemzetközi szeminárium. A PEL részéről Lucia BRISCAN és Doina BACI vettek részt.

július 18-19 — *Az V. Nemzetközi Gyermektalálkozó*, melyet a Future of Europe Association szervezett Kecskeméten. Meghívottak a PEL részéről: Smaranda ENACHE és SZOKOLY Elek; ENACHE asszonynak ez alkalomból átnyújtották „Az európai gyermekek jövőjéért” díjat.

július 18-19 — „*Egyenlő esély mindenkinek*”; országos fórum Kolozsváron a Civitas Alapítvány és a Fialatok a Békéért Mozgalom szervezésében. A PEL részéről Laura ARDELEAN vett részt.

július 20-26 — A Demokrácia Kollégiuma diákjai részt vettek a *IX Bálványosi Nyári Szabadegyetemen*, melyet Tusnádon szervezett a Pro Minoritate Alapítvány (Budapest), az Alapítvány a Pluralizmusért (Bukarest) és a Jakabffy Elemér Alapítvány (Cluj).

július 26 — *Nemzetközi Konferencia a Demokrácia Oktatásáért*, melyet a Pro Demokrácia Egyesület, a CENTRAS és a Román Egyesület az Emberi Jogok Oktatásáért szervezett Cap Aurorán. A PEL részéről HALLER István vett részt.

július 26 - augusztus 1 — Az Interkulturális Központ által megszervezett *Transsylvania Interkulturális Akadémia* első, szovátai ülészaka.

augusztus 22 - szeptember 3 — A Women Institute, a Maros Megyei Nők Fóruma és a PEL által szervezett *III. Interkulturális Női Tábor*. A PEL részéről Lucia BRISCAN, KACSÓ Judit-Andrea és KOVÁCS Gyöngyvér vettek részt.

„Jocurile (de cuvinte) periculoase” ale dlui Paler

Că ziarști formați la „Scânteia” (variantea bătrână sau jună, nu are importanță), deveniți peste noapte „analști” super-răsfățați ai canalelor particulare de televiziune își afișează cu dezinvoltură candidă lipsa de discernământ, ignoranța și incultura, intră aproape în peisajul cotidian al pitorescului publicistic.

Dar că marii noștri intelectuali, formatorii de opinie, „modelele” infailibile ale națiunii, care îi ascultă cu gura căscată, nu au curiozitatea să afle sensurile adevărate și profunde ale conceptelor folosite cu iresponsabilă ușurință, nu mai este o chestiune doar de rafinament cultural. Dacă inginerii constructori, adesea luați peste picior de intelectualii noștri titrați în umanioare, ar construi podurile cu aceeași aproximație cu care folosesc domniile lor cuvintele — cuvinte care lovesc, cuvinte care dor, cuvinte care rănesc, cuvinte care provoacă eventual războaie —, câți dintre dînșii ar avea curajul să și calce pe acestea?

Faptul că domnul Paler, după o carieră „scânteietoare” în epoci amnezice, a devenit în ultimii ani un reputat reprezentant al oftatului național, un fel de dansator pe sîrmă între conștiința frustrată a neamului cu accente dojenitoare și un europenism de scurtă respirație interbelică, un fel de guru-Brucan pseudo-ardelean fără simțul umorului, este cît se poate de acceptabil într-o democrație cu o „grădină divină” încăpătoare. Că domnul Paler, care și-a făcut un renume din îmbinarea meșteșugită a cuvintelor, numită de unii critici și literatură, își permite să

se joace cu vorbele folosindu-le după bunul său plac, fără să se întrebe dacă semnele sau sunetele emise au vreo acoperire de conținut și, odată lansate, unde vor cădea și ce vor provoca, folosindu-se de prestigiul său (nu pe deplin nemeritat) precum și de șansa sa de comunicare pentru a adînci și mai mult confuzia valorică a societății românești, este nu numai periculos, e de neiertat. Societatea românească, atît de profund deabusolată, care are nevoie de modele morale autentice ca de oxigen, merită totuși „preoți” mai credibili decît acești răspopiți ai ideologiei inflexiunii, deveniți — cu voie de la poliții autohtone sau de nicăieri — vajnici purtători ai valorilor europene.

Cred că putem fi de acord cu toții că orice abordare serioasă și responsabilă trebuie să înceapă cu clarificarea noțiunilor. Nici măcar beletristica dlui Paler nu poate face abstracție de claritatea și concizia cărămizilor din care își construiește opera. Cu toate acestea zilnic sîntem martorii utilizării unor concepte artisanale, după ureche, fără a crea cea mai mică jenă celor care le vîntură, ca și cum s-ar adresa auditoriului de la Cîntarea României. Cu cîtă voluptate iresponsabilă sînt aruncate în eter cuvinte ca *multiculturalism*, *federalism*, *extremism*, *radicalism*, *autonomie*, *autogovernare*, *separatism*, etc., cuvinte cu destinație sentențioasă, agresivă, ca niște lovituri de baros, folosite ca formule magice în orice situație controversată. Mai are vreo șansă preopinentul nostru într-o dezbatere dacă i se lipește o astfel de etichetă? Nici nu mai e nevoie de argumente.

Iată de exemplu, cuvîntul „*extremist*”. Că pentru Mitică, *extremistul*

este firește totdeauna celălalt, cel diferit, cel care are obrazul să pretindă cam același lucru ce mi se cuvine și mie, dar invers, o mai pot înțelege. Mitică nu este decît un telespectator care urmărește în fiecare seară emisiunile dlui Pruteanu și o dată pe săptămînă cea a dlui Paler, prin intermediul cărora mai află cine ar trebui să fie extremiștii. Dar domnul Paler se consideră — după cum a mărturisit-o public chiar domnia sa — doar un „ardelean miticizat”. Or, jumătatea ardeleană a lui Mitică s-ar cuveni să înțeleagă alteritatea și altfel decît ca un atentat *extremist* la integritatea statală și unitatea națională, unica valoare digerabilă, pare-se, pentru dînsul. Nu ar fi mai cinstit să consulte pe furiș un dicționar de politologie? Așa, între două sentințe capitale împrăștiate peste capetele nedumerite ale prostimii care-l ascultă ca pe unul care știe ce spune. Poate ar afla și domnia sa diferența dintre *radicalism* și *extremism*, poate ar afla și că *federalismul* și *democrația* nu se exclud, cum crede dînsul, ci mai de grabă se presupun, cele mai democratice state din lume fiind nu întîmplător federaliste, și la limită ar putea înțelege chiar — de ce să nu fim optimiști — deosebirea *radicală* nu numai dintre Béla Markó și László Tökés, dar și dintre aceștia și CV Tudor și Gheorghe Funar.

Și chiar dacă dicționarele sînt zgîrcite în interpretări, logica, bunul simț și experiența istorică ne pot pune la dispoziție destule informații pentru a înțelege sensurile autentice ale cuvintelor care nu numai zidesc dar, folosite fără discernământ și responsabilitate, și demolează. Da, are dreptate domnul Paler: jocul cu vorbele e periculos.

Declarația Consiliului de Coordonare

La 9 iulie a.c. președintele PUNR, domnul Valeriu Tabără, a dat spre difuzare presei o declarație în care, susținea că este inoportună numirea doamnei Smaranda Enache în funcția de ambasador al României în Finlanda. Liga Pro Europa și în special copreședinta organizației, doamna Smaranda Enache, se numără în mod constant printre țintele favorite ale atacurilor partidelor și presei de factură naționalistă, ignorându-le de aceea și nereacționând la ele în mod obișnuit; De astă dată însă Consiliul de Coordonare al Ligii Pro Europa a socotind de cuviință să răspundă printr-o declarație, pe care o prezentăm mai jos.

Periodic și cu o intensitate variabilă, dictată probabil de interese electorale, Liga Pro Europa este supusă în presa apropiată Vetrei Românești și PUNR-ului unui adevărat război de imagine. Decernarea titlului de cetățean de onoare al municipiului Târgu-Mureș unei reprezentante a Ligii, doamna copreședintă Smaranda Enache, și nominalizarea ei pentru postul de ambasadoare a României în Finlanda au declanșat escaladarea atitudinilor ostile ale celor care de aproape nouă ani încearcă să compromită activitatea noastră.

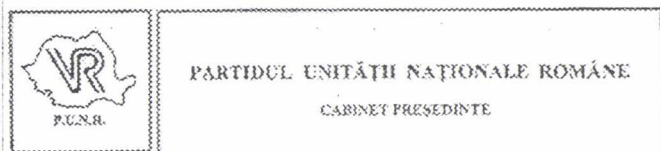
Liga Pro Europa a considerat că este sub demnitatea sa să răspundă acestor atacuri, deoarece ele sînt găzduite de organe de presă care ignoră norme deontologice elementare, între care nu în ultimul rînd principiul audietur et altera pars. Simpatia și respectul de care Liga Pro Europa se bucură în țară și străinătate sînt argumente suficiente, credem noi, pentru a trata aceste campanii de denigrare cu detașarea necesară. De altfel, rezultatul alegerilor din 1996 a demonstrat pe deplin că cetățenii acestei țări posedă suficient discernămint, în ciuda tuturor manipularilor și diversivunilor, pentru a legitima forțele politice și civice care militează pentru o Românie europeană, prosperă, tolerantă și respectabilă.

De astă dată PUNR-ul, sub semnătura președintelui său Valeriu Tabără, a dat publicității la 9 iulie a.c. o declarație cu scopul mărturisit de a împiedica numirea doamnei Smaranda Enache într-un post diplomatic, recurgînd la afirmații denigratoare și insulte la adresa Ligii Pro Europa și a copreședintei sale. Virulența declarației servește probabil scopuri electorale - disputele sale interne, precum și pierderea drastică a simpatiilor electoratului fiind de notorietate publică, nu în ultimul rînd și pentru că în loc să ofere soluții la problemele reale ale societății românești, PUNR-ul își construiește discursul public pe nevoia de inamic. În aceste condiții nu surprinde pe nimeni că acest partid și presa care-l susține, preocupate de confiscarea ideii de românism, vād în numirea doamnei Smaranda Enache, reprezentantă - ca și mulți alți români - a unui patriotism civic, proeuropean, pierderea unei bătălii de imagine.

Liga Pro Europa a beneficiat în cei nouă ani de existență de recunoaștere publică din partea unui important segment al societății românești: organizații neguvernamentale, autorități locale și centrale, instituții, universități, lideri de opinie civică și politică, ea desfășurînd un larg parteneriat social, care implică

anual mii de cetățeni. Membrii Ligii Pro Europa, între care nu puține personalități publice de prim rang, români, maghiari, sași, evrei, romi, au primit aprecieri publice onorante pentru contribuția lor directă la dezvoltarea și progresul societății românești, la promovarea armoniei interetnice și la integrarea României în familia democrațiilor consolidate ale spațiului euroatlantic.

În cei nouă ani de activitate, Liga Pro Europa a beneficiat, inclusiv în presă, de o largă recunoaștere pentru impresionanta operă de educație civică interculturală desfășurată de Centrul Intercultural sau Colegiul Democrației, pentru implicarea departamentelor sale în apărarea drepturilor și libertăților funda-

DECLARAȚIE

Invitarea doamnei Smaranda Enache în fața Comisiei pentru politică externă a Camerei Deputaților, în ziua de 8 iulie a.c., în postul de candidat la scaunul de ambasador al României în Finlanda, a stîrnit numeroase și justificate nemulțumiri și proteste, decizia luată generînd întrebări și argumente obiective așezate sub semnul unei îndreptățite nedreptăți.

1. Surprinde cu atât mai mult această neobișnuită și scandaloză propunere, cu totul neobișnuită și, cu olt un demut component fotografic al noului set de diplomații românești, domnul Andrei Pleșu, promitea solen că de-acum înainte se va termina cu promovarea genului nou pe la ambasadele României, ceea ce fiind deosebit, așadar, doar diplomaților de carieră.
2. Cine dorște să-l contrazică atât de fur și de lăz pe ministrul român de externe, încrîșo propună totuși pe doamna Smaranda Enache, cunoscută fiind precedentele doamnei sale într-o sferă politică antiromânească, mai ales în calitate de lider al Ligii "Pro Europa", știut fiind că prin ea au existat la o subordonare a intereselor naționale clientelismului politic?
3. Care poate fi cineva chiar atât de naiv, încât să se fiadă, în ciuda dovezilor că se poate de clar, că nu știe că Smaranda Enache este "nașa" ideii învățămîntului pe criterii etnice și a separatismului zoolic și universitar la Târgu-Mureș, fiind printre principalii incitatori, în ianuarie-februarie '90 (for cassetă existentă este o devadă elocventă!) împotriva accesului, la Liceul "Bolyai", al elevilor și profesorilor din clasele românești?
4. Cum se face că cei care-i susțin candidatura nu cunosc rolul nefast al Ligii "Pro Europa" în contextul relațiilor interetnice româno-maghiare, organizația care dezvoltă a fi antiromânească? Îngălegem bine rolul și rolul organizațiilor care constituie societatea civilă într-un stat de drept, dar nu acceptăm, sub nici un motiv, atacurile încheiate împotriva numelui românesc!
5. Chiar să fi uitat susținătorii ei, atât de repede, contribuția la evenimentele din 20 martie '90 de la Târgu-Mureș, alături de Károly Károly, Károly Eilod, Soto Andras, Tokes Andras, etc.?
6. Susținută insistent de UDMR, careia i-a făcut jocurile din decembrie '89 încoace, când tentativă se cu păinea și cușul puterii conjuncturale, doamna Smaranda Enache confundă noua și nesperata funcție cu defuncta "Secție de propagandă" a P.C.R., nefăcîndu-se să recomande, în ianuarie 1990, ziariștilor de la "Cuvîntul liber" să nu mai folosească sintagme sau cuvinte legate de tradițiile românești transilvane și de simboluri naționale, precum "vătă strămoșească", "plai străbun", tricolor, etc.
7. Cum se poate, oare, cu ari, când se face stăruie vîlvă în jurul colaboratorilor fostei Poliții politice, nimeni să nu donează să ale antumune în legătură cu prea strănule relații, înainte de 1989, ale doamnei Smaranda Enache cu persoane aflate în funcții înalte din aparatul Comitetului județean de partid și cei al Consiliului popular județean?
8. Convîși că trimiterea, ca ambasador, a doamnei Smaranda Enache, înlocuind avocata a UDMR, tocmai în fașșia Finlandă a domnului Gunnar Jansson, fostul raportor al Consiliului European pentru România, care, recent, preciza că "universitatea maghiară de stat pe criteriul etnice vine în contradicție cu statut național-unitar", cercet ministrului de Externe, domnul Andrei Pleșu, și domnului președinte Emil Constantinescu, să renunțe la propunerea făcută (presupusă fiind cu 15-14, prin votul consultativ al Comisiei pentru politică externă). Ar fi așigura soluția înțeleasă!

PREȘEDINTE

Valeriu TABĂRĂ

09 iulie 1998

al Ligii PRO EUROPA

mentale, promovarea cooperării transfrontaliere în problemele mediului, respectarea egalității de șanse pentru femei, exercitarea controlului civic asupra instituțiilor statului. Sutele de manifestări culturale, seminarii, ateliere, tabere, concursuri, sprijinirea revistelor școlare și studențești, bursele pentru copiii în dificultate sau foarte dotați, parteneriatul cu autoritățile locale și centrale, publicațiile de nivel academic ale Ligii Pro Europa au contribuit din plin la dezvoltarea civismului societății românești, la calificarea pentru integrarea europeană și au conferit României credibilitate și respect pe plan internațional.

Nu întâmplător, copreședinta Ligii Pro Europa a fost printre cei dintâi reprezentanți ai societății civile din România care au avut onoarea de a-l întâlni pe președintele Statelor Unite ale Americii sau de a fi invitată la președinților Mitterrand și Havel, de a fi aleasă în organismele de conducere ale unor importante instituții și asociații internaționale, între care Civitas International (Strasbourg-Washington), Centrul pentru Reconciliere și Stabilitate în Balcani (Tesalonic), Helsinki Citizens' Assembly (Praga), Comitetul de Drepturile Omului al Internaționalei Liberale (Londra), Centrul European pentru Minorități (Flensburg-Germania). Ca o recunoaștere a experienței românești, Smaranda Enache a fost invitată să participe la misiuni internaționale de dialog și prevenire a conflictelor în Turcia, Grecia, Bosnia, Iugoslavia, Croația, Moldova, Ucraina, a conferențiat alături de personalități de marcă în cadrul unor importante reuniuni ale Consiliului Europei, Uniunii Europene, Agenției de Informare a Statelor Unite, ONU, OSCE, UNESCO și a primit importante distincții internaționale.

Ecoul pozitiv care ne vine din partea unor instituții, universități, autorități și a numeroase persoane beneficiare directe ale programelor noastre ne întărește în convingerea că activitatea de diplomatie civică a Ligii Pro Europa, și a copreședintei sale Smaranda Enache, au contribuit substanțial la reconcilierea istorică româno-maghiară, la apropierea României de instituțiile euroatlantice, la promovarea modelului românesc de conviețuire interetnică în zona tensionată a Balcanilor. În cadrul memorabilei vizite din primăvara lui 1997 la Tîrgu-Mureș a președinților Emil Constantinescu și Árpád Göncz această impresionantă activitate s-a bucurat de recunoașterea și apre-

cierea acestora. Cu atât mai greu putem înțelege de ce trebuie stigmatizat și etichetat ca „antiromân” cineva dacă depune eforturi sincere pentru reconcilierea adevărată (nu declarativă!) dintre români și maghiari. Nu este mai puțin adevărat că valorile democratice și pluraliste susținute de Liga Pro Europa, împreună cu forțele democratice proeuropene din România, au avut și au încă adversari. Există persoane și grupuri care se simt în nesiguranță într-o Românie democratică și pluralistă, care ar dori să-și ocupe locul în societate nu prin competiție liberă, ci prin demagogie populistă și naționalistă, antisemitism, antimaghiarism și antieuropeanism. Aceste grupuri au interesul vital să împiedice reforma profundă a societății românești, iar în cadrul ei, dezvoltarea mecanismelor poliției politice și statului-partid, a vinovățiilor legate de procesele politice, de deportările și tragediile din închisorile comuniste, precum și identificarea celor ce poartă răspunderea victimelor din decembrie '89, martie '90, iunie '90 sau septembrie '91.

Spre deosebire de cei care au făcut ca România să apară pe plan internațional ca o țară a urii și intoleranței, a mineriadelor și crimelor fără vinovați, Liga Pro Europa a pledat pentru includerea României în instituțiile euroatlantice, pentru intensificarea sprijinului economic și politic occidental, pentru lărgirea cooperării regionale și transparența frontierelor. Imaginii unei României intolerante, închise și iraționale, Liga Pro Europa i-a opus șansa edificării unei României oneste și credibile, capabilă să-și identifice și să-și soluționeze problemele, fie ele oricât de dureroase sau dificile.

Consiliul de Coordonare al Ligii Pro Europa, în acord cu mulți alți reprezentanți ai societății românești, consideră că întreaga activitate a Ligii, precum și cea a copreședintei Smaranda Enache, judecate cu obiectivitate și discernământ, sînt cea mai bună carte de vizită și cel mai bun argument pentru recunoașterea publică de care se bucură, pentru legitimitatea de a participa la reforma profundă a societății românești, singura în măsură să confere României o poziție demnă și solidă pe plan internațional, iar locuitorilor săi satisfacția de a aparține unei țări prospere, tolerante și stabile.

Consiliul de Coordonare
al Ligii PRO EUROPA
Tîrgu-Mureș, la 20 iulie 1998

PROCESUL ROYAUMONT

- mai mult decît un premiu de consolare -

(continuare din pagina 1)

Pe de altă parte, este de necontestat faptul că, dacă la Procesul Royaumont vor participa organizații neguvernamentale din România poate aduce beneficii, dar și o nedorită relaxare a standardelor de democrație, în condițiile în care, în această sală de așteptare a Uniunii, ea poate trece fără dificultate drept una din candidatele cele mai liberale, de exemplu în privința minorităților. Și aceasta, tocmai cînd, de fapt, pentru a adera la structurile euroatlantice, România are nevoie de politici publice superioare față de minimul prescrist. Mai mult, nu puțini sînt cei bîntuiți de tentația de a ademini România pe urmele Greciei, o țară care nu face regula, ci excepția în Uniune, atît în privința tratamentului minorităților, cît și al ingerinței bisericii oficiale în funcționarea statului, într-un cuvînt al capacității de a gestiona, flexibil și modern chestiunea diversității.

Pe de altă parte, este de necontestat că dacă la Procesul Royaumont vor participa acele organizații neguvernamentale românești care s-au implicat într-un mod credibil în proiecte de reformă legislativă, dialog interetnic, educație interculturală, ele ar putea aduce procesului deschiderea necesară.

Semne neliniștitoare există: încă de la prima reuniune, au existat presiuni ca unele formulări explicite, și necesare, cum ar fi „drepturile minorităților”, să nu figureze în Declarația finală. O prudență cel puțin suspectă într-o regiune în care stabilitatea și buna vecinătate au atît de multe în comun cu tratamentul minorităților.

Forum Național ONG

Forumul ONG „Dezvoltarea societății civile” a reunit în perioada 10-13 septembrie a. c. la Casa de Studii „Jakab Antal” din Șumuleu-Ciuc, 130 de organizații non-profit din țară. Din partea LPE a participat Smaranda Enache.

Consiliu Consultativ de pe lângă primul-ministru și departamente la nivel județean. Cu titlu de recomandare, Forumul va solicita organizațiilor finanțatoare să sprijine programele de instruire a funcționarilor publici care să lucreze cu ONG-uri prin parteneriatul ONG/administrație publică. O altă propunere vizează crearea unei rețele naționale informatice pentru administrația publică, prin care să se ofere publicului accesul la proiectele de acte și actele normative, ordinea de zi a ședințelor de Guvern, Camera și Senat, precum și la reglementările interne ale ministerelor.

Forumul a mai adoptat trei rezoluții la propunerea președintelui Consiliului Județean Harghita, Gábor Kolombán. Prima se referă la opțiunea cetățeanului de a alege drept destinație a unui procent de 1% din taxa pe venitul global ce i se percepe de stat, o anumită organizație neguvernamentală. Celelalte două au în vedere lansarea unui program de excelență pentru ONG și a unui program de promovare a culturii civice.

Propunerea primarului Tîrgu-Mureșului, Fodor Imre, de a saluta supunerea la vot de către Parlament a legii privind Ordonanța de Urgență 36/1997, a fost respinsă.

(Mediafax)

colonii...”. Nu a trecut, însă, de plen proiectul de rezoluții prin care se propunea exprimarea publică a poziției favorabile a Forumului în raport cu supunerea la vot de către Parlament a Legii privind Ordonanța de Urgență 36/1997, prin care s-a asigurat dreptul de înființare a universităților de stat în limba maternă pentru minorități.

Un alt proiect de rezoluție referitor la exprimarea îngrijorării față de politica Secretariatului de Stat pentru Culte și față de actuala formă a proiectului de lege privind cultele înaintat Parlamentului, a fost respins la rîndul său. Majoritatea participanților s-au abținut de la vot, iar Consiliul de Coordonare a Forumului a deschis liste de semnături pentru susținerea acestora.

O altă rezoluție adoptată de Forum prevede ca Grupul reprezentativ să solicite Secretariatului General al Senatului crearea unui compartiment pentru relația cu ONG-urile, după modelul celui din Camera Deputaților. Grupul va solicita Secretariatului General al Guvernului constituirea, la nivelul fiecărui minister, a unui compartiment similar, care să colaboreze cu nou înființatul

Rezoluțiile Forumului Național ONG

Grupul de lucru „Minoritățile încotro” (11 septembrie 1998, 22 participanți) a propus FORUM-ului patru rezoluții, dintre care, în urma votului,

AU FOST ADOPTATE:

1. Rezoluție cu privire la abrogarea articolului 200

Forumul ONG solicită Parlamentului României abrogarea articolului 200 din Codul Penal care neagă homosexualilor drepturi și libertăți fundamentale, printre care și dreptul la libera asociere.

Forumul ONG sprijină proiectul Guvernului de modificare și completare a Codului Penal și Codului de procedură penală, prin care s-a propus abrogarea articolului 200.

2. *Forumul ONG își exprimă solidaritatea cu asociațiile rromilor* din România care și-au manifestat îngrijorarea față de diferitele apeluri și acțiuni îndreptate împotriva comunității rromilor. O preocupare specială o ridică recenta declarație de la Câmpia Turzii a președintelui Partidului România Mare, C.V. Tudor, prin care propune ca măsură de „integrare a țiganilor (...) izolarea lor în colonii...”

Cerem autorităților publice să pună în aplicare și în acest caz prevederile legale referitoare la sancționarea declarațiilor și manifestărilor cu caracter rasist.

AU FOST RESPINSE:

Forumul ONG atrage de asemenea atenția asupra înmulțirii raziilor și a altor acțiuni polițienești desfășurate în comunitățile de

rromi. În majoritatea cazurilor acestea au un caracter arbitrar sau abuziv, încălcînd normele privind condițiile în care acestea se pot desfășura.

3. *Rezoluție cu privire la adoptarea de către Parlament a Ordonanței de urgență nr. 36/1997.* Forumul se exprimă în favoarea votării de către Parlamentul României a Legii privind adoptarea Ordonanței de urgență nr. 36/1997 referitoare la amendarea și completarea Legii învățămîntului nr. 84/1995. Posibilitatea asigurată de această Ordonanță, de înființare a universităților de stat în limba maternă pentru minorități, s-a dovedit, alături de susținerea altor drepturi semnificative, deosebit de utilă pentru ameliorarea relațiilor interetnice și promovarea reconcilierii istorice româno-maghiare. Forumul își exprimă totodată dezaprobarea față de culpabilizarea unei minorități pentru faptul de a-și exprima aspirațiile. Forumul face un apel către ONG-uri, universitari, oameni politici și presă să ajute opinia publică în înțelegerea corectă a acestei probleme, oferindu-i informații exacte și modele de atitudine corespunzătoare față de problematica alterității.

4. *Rezoluție cu privire la violarea drepturilor asociațiilor și fundațiilor religioase.* Forumul organizațiilor neguvernamentale condamnă politica Secretariatului de Stat pentru culte față de asociațiile și fundațiile religioase, violînd atît drepturile și libertățile membrilor, cît și autonomia acestor organizații înființate pe baza legii 21/1924. Forumul ONG își exprimă îngrijorarea față de actuala formă a proiectului de lege privind cultele, înaintat Parlamentului, în particular față de capitolul privind asociațiile și fundațiile religioase și în special față de articolul 66, care interzice acestora manifestări esențiale ale libertății lor religioase, precum și posibilitatea de a construi lăcașe de rugăciune, cimitire, de a publica cărți cu caracter confesional, de a produce obiecte de cult, etc.

Forum Național ONG

Pe lângă faptul că Forumul ONG de la Șumuleu Ciuc din 10-13 septembrie nu s-a bucurat de ecoul pe care, în opinia noastră, l-ar fi meritat în presă, puținele relatări făcute au căutat doar aspectele de natură să inflameze spiritele. Printre aceste prezentări se numără și articolul apărut în **Evenimentul Zilei** din 16 septembrie sub semnătura domnului Dan Bojian al cărui caracter parțial a făcut necesare câteva precizări din partea doamnei Smaranda Enache, afirmațiile domniei sale fiind, deliberat sau nu, grav răstălmăcite în prezentarea din **Evenimentul Zilei**.

**Domnului Cornel Nistorescu
Director
Evenimentul Zilei**

Stimate Doamnă Director,

Luni, 16 septembrie c., colaboratorul dumneavoastră Dan Bojian mi-a solicitat un scurt interviu telefonic privind neadoptarea de către Forumul ONG de la Șumuleu Ciuc din 10-13 septembrie a.c. a două din cele patru rezoluții referitoare la minorități (chestiunea universității de stat în limba maternă pentru minorități și cea privind respectarea drepturilor asociațiilor și fundațiilor religioase) propuse de grupul de lucru ad-hoc „Minoritățile încotro?”.

130, cum eronat susține colaboratorul dumneavoastră, respectiv în cazul rezoluției referitoare la universitatea maghiară 14 voturi au fost pentru, 2 împotriva, 42 abțineri), este de la sine înțeles că nu se poate trage o concluzie general valabilă asupra atitudinii întregului sector neguvernamental privind susținerea unor măsuri favorabile minorităților, așa cum o face autorul articolului.

De aici, pînă la culpabilizarea colectivă a celor aproape 40.000 de ONG-uri din România, este un pas enorm, pe care domnul Dan Bojian l-a făcut din motive care țin probabil de deontologia sa profesională originală. Este superfluu să precizez că opinii răuvoitoare și nocive ca acelea pe care domnul Dan Bojian mi le atribuie („*cel puțin 25.000 de organizații neguvernamentale sînt potențiale*

Societatea civilă se pune în calea fericirii UDMR

ONG nu doresc o universitate maghiară

Paralela în vedere de culoare de mi se dă
Căci scindăla arca organizațiilor
neguvernamentale de către Smaranda
Enache și pînă a două rezoluții după
ce reprezentanții organizațiilor neguvernamentale din România (ONG) s-au prezentat la Șumuleu Ciuc în scopul
indiferent unei conferințe cu președintele
Smaranda Enache, șefea organizației „Pro
Democrație”. Smaranda Enache într-o
declarare venită în cercul său pentru
„Evenimentul Zilei”. Smaranda Enache a
decurt ONG prezente la forumul de Șumuleu
Ciuc întrucât ea și „doamna de față” chiar
„apart” ea la parte a societății civile,
reprezentată de ONG și reciproc întrucât
indiferent unei conferințe cu președintele
Smaranda Enache și pînă a două rezoluții după
ce reprezentanții organizațiilor neguvernamentale din România (ONG) s-au prezentat la Șumuleu Ciuc în scopul
indiferent unei conferințe cu președintele
Smaranda Enache, șefea organizației „Pro
Democrație”.

poate scrie și societății civile, iar pe de
altă parte, întrucât organizațiile neguvernamentale
nu sînt să le dăm încredere în
discuții democratice cu ONG
**Organizațiile
neguvernamentale s-au decis
în privința minorităților**
Forumul Organizațiilor Neguvernamentale din România organizat la Șumuleu Ciuc în scopul
indiferent unei conferințe cu președintele
Smaranda Enache, șefea organizației „Pro
Democrație”.

de adoptarea unei rezoluții privind
indiferent unei conferințe cu președintele
Smaranda Enache, șefea organizației „Pro
Democrație”.

care a decurs ONG cu fac pentru
indiferent unei conferințe cu președintele
Smaranda Enache, șefea organizației „Pro
Democrație”.

130, cum eronat susține colaboratorul
dumneavoastră, respectiv în cazul
rezoluției referitoare la universitatea
maghiară 14 voturi au fost pentru,
2 împotriva, 42 abțineri).

Fundația pentru o Societate Democrată, care
asigură sprijinul financiar la nivel de ONG
pentru activitatea organizațiilor civice. Nu
ambele acestea, în calitate de
publicitate. Această organizație de
trabuc să realizeze educația civică a
cetățenilor și în vederea
promovării legilor. Sînt aceste organizații
și organizațiile de
la Șumuleu Ciuc în scopul
indiferent unei conferințe cu președintele
Smaranda Enache, șefea organizației „Pro
Democrație”.

Spre stupeora mea, în locul interviului solicitat, domnul Dan Bojian a publicat în **Evenimentul Zilei** din 18 septembrie 1998, pagina 6, sub titlul: „*Societatea civilă se pune în calea fericirii UDMR. ONG nu doresc o universitate maghiară*”, un articol manipulativ, în care, printre altele, odată ce a ignorarea afirmațiilor mele, îmi atribuie opinii ce nu-mi aparțin.

Cum acest articol se constituie într-un act de culpabilizare colectivă a comunității ONG din România, **doresc să protestez în modurile cel mai ferm afit împotriva conținutului, a manierei în care autorul amestecă adevărul cu minciuna, cât și a folosirii numelui meu ca pretext pentru un nou atac vehement la adresa sectorului neguvernamental din România.**

Îmi mențin opinia, pe care am susținut-o și la Forum, că neadoptarea a două din cele patru rezoluții privitoare la minorități este regretabilă. Totuși, cum în sala de la Șumuleu Ciuc nu și-au exprimat votul decât 58 organizații (nu

organizații implicate în traficul de mașini, țigări, alcool și cafea”, „ONG fac jocul politicienilor”, etc.) sînt absolut contrare realității și nu reflectă în nici un fel punctul meu de vedere, întreaga responsabilitate pentru cele afirmate revenindu-i autorului.

Confuzia dintre *Pro Democrația* și *Pro Europa* pe care Dan Bojian o face pe tot parcursul articolului este o dovadă în plus a lipsei sale de cunoaștere a sectorului neguvernamental și a puținului respect pe care-l nutrește față de interlocutor și public.

Pentru o corectă informare a opiniei publice, vă rog, Doamnă Director, să vă asigurăm că acest drept la replică va fi inserat în paginile ziarului Dumneavoastră.

Smaranda Enache
Co-președintă Liga Pro Europa

Tîrgu-Mureș, la 18 septembrie 1998

Academia Interculturală Transsylvania

PROGRAMUL SESIUNII I

26 iulie

- *Ce „hază“ mai are Transilvania?* — Alexandru Cistelean
- *Secolul XVII -- controversat dar captivant* — Edit Szegedin
- *Istoria Transilvaniei la Paris* — vizionare de film și dezbateri (Pompiliu Teodor, Edit Szegedin, Horváth Andor, Paul Philipp, Corina Turc, Tom Gallagher, Renate Weber)

27 iulie

- *Istoria Transilvaniei în istoriografia maghiară* — Horváth Andor
- *Istoria Transilvaniei în istoriografia germană* — Paul Philipp
- *Comunități lingvistice: evreii* — Spielmann Mihály
- *Repere istorice: Transilvania în secolul IX* — Pompiliu Teodor
- *Golgota blazoanelor* — vizionare film și dezbateri (Horváth Andor, Pompiliu Teodor, Tom Gallagher, Renate Weber, Corina Turc, Gabriel Andreescu)

28 iulie

- *Europa regiunilor. Modelul irlandez* — Tom Gallagher
- *Europa regiunilor* — Smaranda Enache
- *Drepturile minorităților naționale — drepturile omului. Studiu de caz: Universitatea Bolyai* — Gabriel Andreescu, Renate Weber
- *Dezvoltare regională* — Kolombán Gábor

29 iulie

- *Regionalism, federalism* — dezbateri (Tom Gallagher, Smaranda Enache, Gabriel Andreescu, Szokoly Elek, Renate Weber)
- *Comunități lingvistice în Transilvania* — Csörtán Ferenc
- *Cazul Hădăreni* — vizionarea filmului și dezbateri (Hállér István, Tom Gallagher, Renate Weber, Gabriel Andreescu, Molnár Gusztáv)

30 iulie

- *Problema Transilvană* — Molnár Gusztáv
- *De la „problema transilvană“ la „problema europeană“* — Gabriel Andreescu
- *Federalism și devoluție* — dezbateri (Bakk Miklós, Tom Gallagher, Renate Weber, Molnár Gusztáv)

1 august

- *Excursie de studii: Sovata* — Corund (vizitarea unui atelier de olărit) — Odorheiul Secuiesc (vizitarea Muzeului de istorie) — Sighișoara (vizitarea cetății și a muzeului din turn, vizitarea bisericilor din cetate) — Dumbrăveni (vizitarea Bisericii armenesti) — Biertan (Vizitarea complexului ecleziastic).

Academia Interculturală Transsylvania, proiect al Centrului Intercultural al Ligii Pro Europa, s-a deschis în 26 iulie întrunind 21 de studenți din toată țara, de diferite naționalități și confesiuni religioase. Ei vor participa la patru sesiuni de câte o săptămână, organizate în regiuni multiculturale ale României. Sesiunea următoare va avea loc la sfârșitul lui octombrie.

Gazda acestui eveniment inedit, desfășurat pe durata unei săptămâni întregi, a fost Centrul Teleki din Sovata.

Printre referenți s-au numărat personalități ale vieții politice și sociale din România, Ungaria și Marea Britanie: Gabriel ANDREESCU, Tom GALLAGHER, KOLUMBÁN Gábor, HORVÁTH Andor, MOLNÁR Gusztáv, Paul PHILLIPPI, Pompiliu TEODOR, Renate WEBER.

Argument

De ce Academia Interculturală Transsylvania? Ideea unei universități volante, care să facă educație interculturală în spiritul „ethosului instruirii“, exista la Liga PRO EUROPA de mai multă vreme; situația politico-socială actuală (când se invocă Universitatea Multiculturală ca paravan pentru încălcarea unor drepturi și a contractelor morale, când educația interculturală rămâne doar un cuvânt la modă — „face impresie bună în Occident“) a făcut însă ca debutul Academiei Interculturale să nu mai poată fi amânat. Academia Interculturală Transsylvania nu poate suplini lipsa unor politici educaționale care să respecte principiile educației interculturale, dar ea poate fi un început, un model.

Moda unui noului „limbaj de lemn“ nu a putut ocoli termenii de inter- și multiculturalitate. Utilizați abuziv, cei doi termeni au pierdut mult din semnificația inițială ajungând să fie folosiți în mascarea unor proceduri educaționale de asimilare. Multiculturalitatea se referă la relația de „vecinătate“, în timp și/sau spațiu, dintre două culturi, fără să presupună vreo interacțiune între culturile respective.

Interculturalitatea implică în mod necesar interacțiunea, schimbul, doborîrea barierelor, reciprocitate și solidaritate; ea implică totodată recunoașterea valorilor, stilului de viață și reprezentărilor simbolice ale fiecărei individualități sau comunități.

Referința demersului nostru educațional o constituie definiția dată interculturalității de Hennih Johansson: „Interculturalitatea conține o componentă de acțiune. Este implicarea populației din două sau mai multe culturi într-un proces comun. Aceasta presupune ca indivizii să se întâlnească și să se influențeze unii pe ceilalți.“

Educația interculturală este, în termenii lui D. Larchner, „educație pentru deschidere culturală, pentru acceptarea diferențelor culturale, pentru depășirea prejudecăților culturale și etnocentrismului.“

Obiectivele educației interculturale se concretizează în:

- educația pentru empatie în sensul dobîndirii capacității de a gândi în categoriile celui alt grup etnic și de a vedea propriul grup din perspectivă străină;
- educație pentru solidaritate;
- educație pentru respectul culturii celui alt;
- educație împotriva gândirii naționaliste;
- aptitudinea și voința pentru colaborare interetnică;

Educația interculturală urmărește, nu în ultimul rînd, promovarea unor politici școlare care să favorizeze egalitatea șanselor în educație precum și a unor strategii de transformare a diferențelor culturale în resurse pedagogice.

Trebuie precizat însă că educația interculturală poate fi înțeleasă și ca o **pedagogie de prevenire și soluționare a conflictelor**. Este mijlocul non-violent de rezolvare a conflictelor: „dezvoltarea unui proces de comunicare de natură a preveni violența și de a menține neînțelegerile necesare la un nivel suportabil pentru cei implicați“ (Georg Gombos).

Educația interculturală este, de aceea, fundamentală în societatea noastră pluriculturală cutremurată uneori de seisme conflictuale. Aflat într-o permanentă reformă a reformei, sistemul nostru de învățămînt nu reușește să-și schimbe cu adevărat conținutul. Academia Interculturală nu este soluția stării de fapt, dar putem spera în „curenți“ buni, putem spera ca acest program inițiat la Tîrgu-Mureș să aibă „efectul fluturului“* la Ministerul Educației Naționale de la București.

Laura ARDELEAN

* „efectul fluturului“: bătăile din aripi ale unui fluture la Tropic se resimt ca un cutremur la Tokyo

Transsylvania Interkulturális Akadémia

Transilvania – motorul dezvoltării României?

Întrebarea la care organizatorii au sperat ca prima sesiune să răspundă s-a referit la Transilvania ca model de dezvoltare. Întrucît majoritatea analiștilor și cercetătorilor recunosc faptul că Transilvania este cea mai dezvoltată regiune românească, atît din punct de vedere social cît mai ales economic, s-a pus problema dacã acest model poate fi identificat, mäsurasat și apoi multiplicat în alte provincii ca Moldova sau Muntenia. Transilvania poate fi motorul integrării României în Uniunea Europeană, s-a spus. Dar nu atîta vreme cît va trage dupa ea cu greua alte regiuni slab dezvoltate, care nu pot face față provocărilor economice europene.

După prezentarea istorică și politică a evoluției Transilvaniei, referenții și studenții au ajuns la concluzia că un model transilvănean nu poate fi recunoscut ca atare și nu poate fi multiplicat. Ceea ce poate fi însă imaginat este crearea unei autonomii bazate pe competențe, ceea ce ar implica stabilirea taxelor locale, de exemplu, sau adoptarea strategiilor locale pentru cultură, învățămînt, etc. Nu se ajunge de aici, așa cum se speculează intens în mass-media, la separarea Transilvaniei de România sau, conform scenariilor apocaliptice, la alipirea provinciei la statul ungar. Modelul englez, în care Scoția, care are un Parlament propriu și este componentă a statului britanic, este un „*quod erat demonstrandum*” al acestei probleme.

Cassandra BISCHOFF

Bis bald in Hermannstadt

Ein lebendiges Beispiel von Multikulturalität war die von PRO EUROPA Liga organisierte Interkulturelle Akademie Transsylvania die in der Zeitspanne von 26 Juli - 1 August in Sovata-Bad stattgefunden hat. Dies war erst das erste Treffen denn die ausgewählten Teilnehmer werden noch dreimal die Möglichkeit haben die Geschichte, Kultur und die gegenwärtigen Probleme der Nationalminderheiten Siebenbürgens zu erörtern. Die Hauptthemen der Debatte des ersten Treffens waren die Perspektiven des Regionalismus während der europäischen Integration Rumäniens. Man stellte die Frage, ob Siebenbürgen die Lokomotive der Integration sein könnte da Siebenbürgen immer „der Wecker der Rumänen” war. Das aktuelle und heiße Problem die ungarische Staatsuniversität in Rumänien, wurde eben in die Diskussion eingebracht. So konnte man von vielen verschiedenen Seiten das Problem angehen. Es war äusserst interessant. Gabriel Andreescus, Renate Webers und Andor Horváths Beweisführungen zuzuhören. Neben diesen bedeutenden Namen konnten die jungen Teilnehmer, Studenten verschiedener Fakultät mit Persönlichkeiten wie dem Leiter der Pro Europa Liga, Smaranda Enache und Szokoly Elek sowie Experten in Geschichte oder soziale Probleme Siebenbürgens wie Prof. Pompiliu Teodor, Edith Szegedin, Bakk Miklós, Paul Philippi, Csortán Ferenc zusammenkommen.

Das Hauptthema des nächsten Treffens im Rahmen der Interkulturellen Akademie Transsylvania werden die Siebenbürger Sachsen sein. Wo sonst könnte man also über Sachsen sprechen, wenn nicht in Hermannstadt, wo sich die Akademie Anfang November wieder versammeln wird. Also bis bald in Hermannstadt.

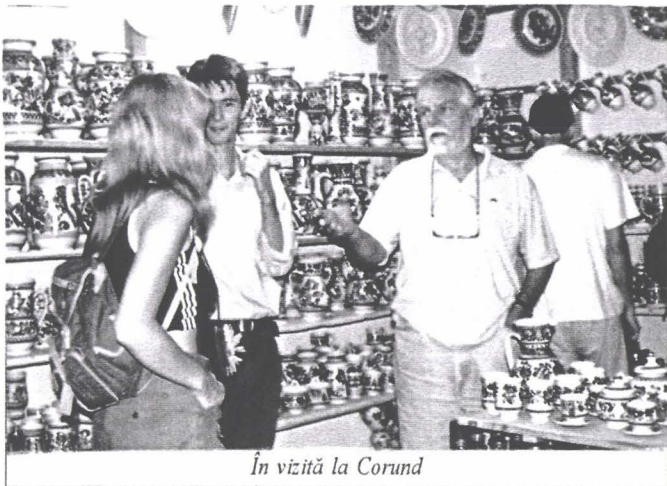
Peter WEBER

Belecsöppentünk...

Soha nem tudhatjuk mibe csöppenünk bele. Mi, akik az Akadémia kurzusain részt vettünk, mertük vállalni, hogy valamibe belecsöppenünk, ami igaz érdekesnek tűnt, de amiről kezdetben semmi pontosat nem tudtunk.

Az egyetemek hirdetőtábláin, újságokban megjelent egy felhívás, amelyből megtudtuk, hogy a Pro Europa Liga Transsylvania Interkulturális Akadémiát szervez, amelyen fiatal egyetemet végzett vagy még egyetemisták vehetnek részt.

Pályázatot kértek — egy rövid esszét —, amelynek címe: Románia, egy európai ország? (Megjegyzem a hangsúly a kérdőjelen volt). S mire észrevettük volna, már utaztunk is Szováta, ahol az Akadémia első szesszióját tartották (s ekkorra már megtudtuk, hogy még négy hasonló találkozás lesz).

În vizită la Corund

Sok idegen arc, enyhén izgatott mosolyok és kíváncsi magatartás. Mi is vár ránk?

A programot hamarosan kezünkbe adják. Ismert nevek, érdekes témák, biztosan megérte, hogy idejöttünk.

Mindenkit elszállásoltak. A Teleki Oktatási Központba remek körülmények között lehet lakni, s az ebéd kitűnő. Mi kell több? Nyár, Szováta, érdekes előadások, barátságos emberek.

Az első előadást Alexandru Cistelean tartja. Mindenki figyel, de még csak barátkozunk. Kérdésekkel még nem igazán támadják le az előadót. De ez nem fog elmaradni. Heves viták robbantak ki, s senkit sem zavart, hogy ezek néha késő estébe nyúltak.

Az is megtörtént, hogy az előadók vitakoztak maguk között, de ez sem volt kevésbé érdekes. S így rájöhettünk, hogy milyen keveset tudunk. Sebaj! A következő szesszióra felkészülünk, s mint a jó diák, a háziolvasmányainkat elolvassuk, hisz az a vita, amelyben mindannyian részt veszünk, érdekesebb és természetesen tanulásosabb lesz.

Az is megtörtént, hogy az előadást viharos taps követte. Spielmann Mihály volt az, akit megleptünk a spontán tappsal. Kolumbán Gábor letámadtuk a kérdéseinkkel, s úgy tűnt, hogy már senki sem akar lefeküdni, pedig már késő volt. A téma, amiről beszélünk, mindenkit ébren tartott: Regionalizmus Romániában.

Az első szesszió nemcsak azért volt érdekes, mert aktuális problémákat érintettünk, hanem azért is, mert véleményeket és a véleményeken keresztül embereket ismertünk meg.

Hogyan ismertük meg egymást? Azokon a beszélgetéseken keresztül, amelyeket a program után, a Medvetó „föltött” folytattunk. Minden este.

Mindannyian várjuk a következő szessziót, s ez a búcsúzás nehézségéből is lemérhető volt. Találkozunk Szebenben!

MAKKAI Katalin

**EVOLUȚIE
DEMOGRAFICĂ**

1785:	7.491	(în Transilvania și Banat)
1839:	32.613	(în Transilvania și Banat)
1869:	103.611	(în Transilvania și Banat)
1880:	130.497	(în Transilvania și Banat)
1900:	182.608	(în Transilvania și Banat)
1910:	223.082	(în Transilvania și Banat)
1920:	186.760	(în Transilvania și Banat)
1930:	451.892	(3,16%)
1956:	146.264	(0,84%)
1966:	42.888	(0,22%)
1977:	24.667	(0,11%)
1992:	8.955	(0,04%)

În momentul de față, repartitia pe județe a evreilor (0,04% din populația României) este următoarea:

- 3883 în București, 625 în județul Timiș, 581 în Iași, 398 în Cluj, 354 în Bihor, 299 în Arad, 296 în Suceava, 261 în Botoșani, 238 în Bacău, 233 în Neamț, 219 în Galați, 199 în Mureș, 162 în Brașov, 150 în Maramureș, 124 în Hunedoara, 110 în Olt.

Emigrația din ultimii ani a populației evreiești a atins următoarele cifre:

1980:	1.087
1985:	1.159
1986:	1.086
1987:	1.274
1988:	1.048
1989:	1.008
1990:	745
1991:	516
1992:	224
1993:	221

**APARTENENȚĂ
RELIGIOASĂ:**

7.566 mozaici
317 ortodocși
101 alte
310 ateii
255 fără religie

ISTORIC:

Prezența primilor evrei pe teritoriul țării noastre este semnalată încă din perioada Daciei Romane, ea fiind o urmare a încadrării unor evrei în legiuni romane și trupe auxiliare. Există indicii arheologice că odată cu aceste unități, au venit și unii meseriași.

Primele documente scrise privitoare la evreii din Transilvania datează din timpul regilor Ladislav I și Coloman (secolele XI și

XII) și sînt ostile evreilor. Béla al IV-lea a adoptat în 1251 măsuri de relativă reabilitare a comunității evreiești, ceea ce i-a stimulat pe evrei să se așeze în Ungaria (incluzînd și Transilvania).

Mihai Viteazul, care în 1593 a devenit cu sprijinul Porții domn al Țării Românești, a primit sumele uriașe necesare campaniilor sale de la grecii, evreii și turcii din Constantinopol. După urcarea la tron, i-a convocat pe creditorii și i-a ucis pînă la ultimul. În 11 august 1601 a intrat în Cluj, împreună cu Basta, și i-a ucis pe evreii și anabapțiștii găsiți acolo, incendiînd orașul. Evreii au avut de suferit și din partea lui Sigismund Báthori, care considera că ei s-au alăturat lui Mihai Viteazul.

În Transilvania îmbibată de spiritul Reformei, principele Gabriel Bethlen (1613-1629) a chemat negustorii evrei din Imperiul Otoman pentru a dezvolta comerțul.

După integrarea Transilvaniei în Imperiul Habsburgic (1691), evreii ardeleni și-au extins relațiile comerciale spre Apus. Împărații Austriei nu-i favorizau pe comercianții evrei, astfel din 1700 li s-a interzis locuirea în apropierea orașelor miniere. Din 1736 nu mai aveau dreptul să facă importuri din Germania sau Polonia. Statutul orășenesc al Alba Iuliei a dispus în 1741 ca evreii să aibă drept de locuire în oraș numai ca jeleri, fără drept de cetățenie. Nici viața evreilor nu era în siguranță: au avut loc crime în Marghita, Munții Ciucului, Maramureș.

Parlamentul din 1867 a adoptat proiectul baronului József Eötvös, după care locuitorii israeliți ai țării sînt egal îndreptățiți cu locuitorii creștini să își exercite drepturile civile și politice. În 1895 religia iudaică a devenit egală în drepturi cu celelalte confesiuni.

Mărturii despre organizarea primelor comunități evreiești în Țările Române se întind în numeroase documente, cronici, note de călătorie, începînd din secolul al XVII-lea. Ca urmare a persecuțiilor declanșate în sec. al XVII-lea în țările vecine, se intensifică stabilirea în Țările Române a unor imigranți evrei, inițial chemați pentru a popula sau repopula țirguri, pentru a dezvolta comerțul. Edicte, hrisoave și alte acte oficiale emise de autorități de stat românești au permis organizarea comunităților mozaice, libertatea de practicare a credințelor și preceptelor religioase, recunoașterea tribunalelor rabinice, crearea unor instituții specifice de învățămînt, binefacere și sănătate. Visteria, interesată să încaseze bir de la evrei, îi tratează în scopuri fiscale ca pe o breaslă încă din timpul domniei lui C. Brîncoveanu. În Moldova, în temeiul unei hotărîri luate de Înalta Poartă, la 1719 ia ființă Hahambașia — adică funcția de rabin-șef al Moldovei.

Emancipare politică a evreilor devine efectivă odată cu desăvîrșirea statului național unitar român la 1918, garantarea drepturilor minorităților prin Constituția din 1923 conducînd la unificarea comunităților evreiești din Vechiul Regat sub denumirea de Federația Uniunilor de Comunități Evreiești (1928). Constituția din 1923 acordă drepturi cetățenești și politice pînă la instaurarea regimului Goga-Cuza (28.12.1937); sub regimul totalitar din anii 1940-1944 sau din Ardealul ocupat de Ungaria hortistă, a avut loc jefuirea proprietăților evreiești și deportarea unora din ei în Transnistria.

Începutul războiului împotriva Uniunii Sovietice a marcat o trecere la acțiuni bruște. Au avut loc o serie de pogroame (Iași, cu 4000 de morți, altele pe teritoriul Basarabiei și Bucovinei). Evreii din Bucovina și Basarabia — 185 de mii — au fost duși în lagărele de exterminare din Transnistria. Pînă în mai 1942, aproximativ două treimi au fost omorîți. În toamna anului 1942, cînd terenul era pregătit deja pentru deportarea evreilor din România în Polonia, guvernul român și-a schimbat brusc poziția, renunțînd la această măsură. Treptat, au fost desființate și lagărele din Transnistria.

La 19 martie 1944, Ungaria a fost ocupată de trupele germane. Noul guvern a acceptat aplicarea „soluției finale”, și într-un timp deosebit de scurt au ghetozat evreii (existau centre în Oradea, Sighet, Cluj, Baia Mare, Tîrgu-Mureș, Dej), trecînd rapid la deportări (peste 150.000 de evrei au fost deportați din Transilvania de Nord — atît episcopul greco-catolic, iuliu Hossu, cît și cel romano-catolic, Márton Áron au avut curajul să influențeze opinia publică împotriva deportărilor).

România i-au persecutat pe evreii din Transilvania pe motiv că sînt „unguri”, iar maghiarii i-au acuzat că sînt „români”. În peregrinările sale de două mii de ani, poporul evreu a suferit din cauza inexistenței unui stat propriu; sionismul s-a dorit a fi o soluție a acestei probleme. Opțiunea pentru sionism nu a însemnat lipsă de loialitate.

Regimul Ceaușescu, folosindu-se de intențiile statului Israel de a-i proteja pe evrei împotriva abuzurilor comise de comunism a „exportat” aproape în totalitate comunitatea evreiască, prin această politică România pierzînd una dintre culturile sale tradiționale importante.

Surse: Comisia Națională pentru Statistică, Consiliul pentru Minoritățile Naționale, Federația Comunităților Evreiești din România

Colegiul Democrației • A Demokrácia Kollégiuma

Studentii Colegiului Democrației au participat la a IX-a ediție a Universității de Vară "Bálványos", în perioada 19-26 iulie. La această ediție s-au dezbătut următoarele teme: *Parteneriatul strategic româno-maghiar — intenții și realități; Cultura română și maghiară în Europa; Multiculturalitate și specific național în învățământ — viitorul Universității Bolyai; Privatizarea și reforma — experiențe ungare, alternative române; Complementaritate și divergențe în istorie; Modelul românesc pentru rezolvarea problemelor minorităților naționale; Situațional, națiune politică, politică națională; Integrarea euro-atlantică a României și Ungariei — interese, convergențe.* Dintre personalitățile prezente ca lectori la aceste dezbateri putem aminti pe: LÖRINCZ Csaba, PRÖHLE Gergely, SZÁSZ Zoltán, VARGA Mihály, NÉMETH Zsolt, ORBÁN Viktor (Ungaria); Adrian SEVERIN, SZILÁGYI Zsolt, Renate WEBER, KELEMEN Hunor, Mona MUSCA, Gabriel ANDREESCU, BARTUNEK István, MARKÓ Béla, Smaranda ENACHE, Valerian ȚIBU, Zoe PETRE.

România és Magyarország integrációja az euro-atlanti struktúrákba

Az utóbbi időben oly gyakran használt „euro-atlanti struktúra” szócsoport talán értelmezésre szorul azon egyének számára, akik a politikában nem annyira jártasak. Ezért hát leírom: tudomásom szerint az Európai Unióról és a NATO-ról van szó.

Románia és Magyarország azonban nem tagja sem az EU-nak, sem a NATO-nak. Természetesen mindenki felteheti magában a kérdést, hogy vajon miért nem vették fel eddig egyik országot sem e két szervezetbe. Azonban a kérdés másként is felvetődhet: egyáltalán akart-e ez a két ország tagja lenni „Európának” illetve az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének? A válaszok egy közös jellemzője: a kommunista uralom, amely mindkét országban évtizedeken keresztül jelen volt, és meghatározó eleme az emberi jogok sárbatiprása és a gazdasági helyzet lerombolása. Emellett hazánkban rejtett formában jelen volt a kisebbségek elnyomása, amely a kommunista rezsim bukása után hihetetlen erővel tört felszínre és folytatódott.

Románia szemszögéből tehát világos, hogy miért nem vették fel eddig az Európai Unióba és miért nem fogják felvenni — véleményem szerint — az elkövetkezőkben sem, habár az ország lakosságának túlnyomó része szeretné ezt.

Magyarországon a lakosság jelentős része realisabban látja a helyzetet és tudja, hogy az EU tagság nem csak előnyökből, hanem hátrányokból is áll. Tudják, hogy a „közös piac” jelentős visszaütője az, hogy a nyugati, jobb minőségű és olcsóbb áru behozatalával könnyen felemészthetődnek és csődbe juthatnak a hazai termelők. Ugyanakkor nagy felelősséggel jár, ha a belépéssel az ország a Közösség keleti határát képezné.

Ami a NATO tagságot illeti, véleményem szerint mindkét ország szeretné ezt és a csatlakozás mindkettőjük részére előnyös lenne. Románia nagy lépéseket tett azért, hogy a legutóbbi hullámmal felvegyék, de sajnos ez még távolról sem elég. Tettek nélkül, hangzatos szavakkal és ígérekkel nem lehet eredményt elérni. A szervezet részéről elhamarkodott lépés lett volna, ha egy komoly belső gondokkal küzdő államot felvesznek maguk közé, és ezt a hibát nem is követték el.

Ami a jövőt illeti: ha Románia egy kissé megerősíti a gazdasági helyzetét, modernizálja katonai bázisait, kikötőit és repülőtereit, komoly esélyei lehetnek a NATO-ba való csatlakozásra. Hazánk stratégiaiilag fontos helyet foglal el Európában, hiszen földrajzi helyzete és tengerre való kijárata igen kedvező katonai szempontból.

Magyarország ilyen „adottságokkal” nem rendelkezik, de a határaitól délre folyó háborúk „előléptették” ilyen szempontból is, az ország területén felépített új bázis pedig azt jelzi, hogy Magyarország hamarosan tagjává válik a NATO-nak. Az Antall-kormány elküldötte ezt a folyamatot, így csak az Orbán Viktor vezette utódokon múlik, hogy „az i-re föltegyék a pontot”.

Összegezve és az esélyeket latolgatva: Magyarország mindkét szervezetben fél lábbal már benne van, Románia pedig elég úgy NATO-tól, mint az Európai Uniótól nagyon távol.

Hazánk helyzetén igenis tudnánk javítani, de ehhez elsősorban egy komoly, hozzáértő és tisztán látó politikai elite lenne szükség, azonkívül pedig az emberek mentalitásán kellene változtatni, mert egy olyan országot, amelyben egy önálló kisebbségi egyetem visszaállítása is durva ellenállásba ütközik, nem fognak egyetlen nemzetközi szervezetbe sem felvenni. Arról a tényről, hogy a szóban forgó magyar kisebbséget képviselő szervezet is tagja a kormányt alkotó koalíciónak még szó sem esett!

A kisebbségeken kívül van egy más jellegű, igen komoly probléma is: a gazdasági helyzet, amely időnként krízissé is fajul. Ez, nagyobb gond és komoly szakmai tudást igényel. Lehet hogyha az ország gazdasága fellendülne és az emberek életszínvonala megnőne, a kisebbségi kérdés is megoldódna magától.

Ami a demokráciát és az emberi jogok tiszteletben tartását illeti, az én véleményem az, hogy ezen a téren az alapok már le vannak téve és annak a számos nemkormányzati szervezetnek, amely hazánkban létrejött és ezen a téren működik, igen fontos szerepe van. Azonban Románia NATO-tagsága és Európai Unióba való felvételének alapfeltétele a valódi jogállam megteremtése. Nem elég az Alkotmányt megszavazni, törvényeket hozni, egyezményeket aláírni, hanem azok tiszteletben tartása és alkalmazása feltétlenül szükséges.

MAGOS Szilárd Szabolcs, a Demokrácia Kollégiumának diákja

Colegiul Democrației la Universitatea de Vară Bálványos

Stagiu de informare pentru funcționarii din administrația publică

În cadrul Confederației Helvetice (care în 1991 a sărbătorit venerabila vîrstă de 800 de ani), Graubünden este cel mai mare canton. Mai puțin cunoscut în lume față de alte cantoane elvețiene, Graubünden se detașează net prin frumusețea aparte a peisajului. De-a lungul secolelor, acest ținut a fost vatra a trei din cele patru etnii ale confederației, adică pentru germani, italieni și reto-romani, aceștia din urmă vorbind o limbă neolatină, care în pofida puternicei influențe germane, își mai păstrează caracterul, semănînd deci mult și cu româna.

Comitetul Helsinki – Elveția, în colaborare cu Liga Pro Europa organizează desfășurarea unui stagiou de informare și documentare pentru un grup de primari și funcționari din administrația publică locală din România, care va avea loc în perioada 10-17 octombrie 1998, în localitățile Chur (Coire, Coira sau Cuera) și Disentis.

Participanții la acest stagiou, primari din localitățile Băicoi, Luduș, Cernavodă, Miercurea-Ciuc, Salonta, Sovata și Tg.-Ocna, dar și din comunele Brodina, Filipeștii de Pădure, Teaca și Zagăr, precum și funcționari din administrația publică a județelor Buzău, Covasna, Bistrița-Năsăud și Vaslui, vor avea prilejul să cunoască la fața locului sistemul elvețian de administrație publică, auto-governarea locală și sistemul federal de guvernare a țării. Întrucît se preconizează un intens schimb de idei și de experiență între oaspeți și gazde, rămîne de văzut dacă va mai fi vreme să ne convingem că tot ce se spune și scrie despre Elveția, despre pitorescul peisajului helvet este într-adevăr adevărat.

Mircea SUHĂREANU
organizatorul stagiului

Educație pentru democrație

Între 22-25 iulie a avut loc, la Cap Aurora, Conferința Națională de Educație pentru Democrație, organizată de Asociația Pro Democrația, CENTRAS și Asociația Română de Educație pentru Drepturile Omului.

În cadrul celor trei ateliere au fost dezbătute activitățile desfășurate în domeniul educației pentru democrație a tinerilor sub 18 ani, a adulților și a funcționarilor publici.

Pe lângă organizații neguvernamentale, au participat reprezentanți ai Președinției, Guvernului României, Senatului, Camerei Deputaților, Inspectoratului General de Poliție, ai unor inspectorate școlare.

Liga PRO EUROPA a fost reprezentată de HALLER István.

LA CE SERVEȘTE EDUCAȚIA?

În mod „tradițional”, educația din România suferă de o boală gravă: se axează pe acumularea de cunoștințe și nu pe formarea tînărului pentru a deveni membru al societății. Astfel copiii memorează (la ora de geografie) numărul vacilor din China — pe care îl uită a doua zi —, dar nu știu nimic despre o multitudine de lucruri esențiale, cum ar fi democrația, modul de funcționare a statului de drept etc. Elementul fără de care democrația nu poate funcționa este cetățeanul bine informat. Votul unor oameni care nu înțeleg esența lucrului pentru care au fost chemați la vot nu poate fi decît arbitrar, lipsit de o convingere fundamentată a celui care a dat-o.

Reforma învățămîntului, noțiune intens vehiculată în vremea din urmă, se reduce deocamdată la reforma formei, și nu a esenței: s-a modificat numărul de materii pentru bacalaureat, în loc de note se vor aplica calificative în învățămîntul primar, vacanțele vor avea loc la alte date etc.

În aceste condiții, organizațiile neguvernamentale, mai interesate de viitorul copiilor și al democrației din România decît este Ministerul Educației, au preluat în cei opt ani de la Revoluție sarcina acestei instituții, elaborînd și desfășurînd programe în domeniul educației pentru democrație, atît în rîndul elevilor, cît și în rîndul adulților.

SUCCESE ȘI INSUCCESE

Datorită avantajelor pe care le au organizațiile (mobilitate, flexibilitate, profesionalism acumulat în cursul anilor) față de instituțiile statului (care așteaptă reglementări de la nivel central), se pot constata o serie de succese în domeniul educației democrației. ONG-urile au realizat cursuri, tabere de educație, mese

rotunde, seminarii, dezbateri, concursuri, festivaluri; au editat manuale alternative și alte publicații în domeniu; au facilitat auto-organizarea elevilor și studenților pentru inițierea și derularea de programe proprii; au realizat studii și cercetări pentru a ajuta educatorii.

Insuccesele se datorează numărului redus de posibilități (datorită resurselor financiare limitate) față de necesitățile existente. Sistemul alternativ de educație nu poate acoperi întregul spectru național (asemeni celui de stat), problemele existînd în principal în zonele rurale.

SOLUȚII POSIBILE

În primul rînd Ministerul Educației ar trebui să recunoască necesitatea unei reforme de fond a educației, care să acorde prioritate materiilor ce modelează comportamentul civic al tinerilor. Cu ocazia unui seminar, reprezentantul Inspectoratului Școlar Mureș a recunoscut gravele deficiențe: chiar copii excelenți, participanți la olimpiada de informatică la nivelul național, în viața privată au un comportament total neadecvat (uitînd să respecte regulile elementare de igienă). Educația alternativă oferită de organizații neguvernamentale are rolul de a completa școala, nu de a o înlocui; în plus, organizațiile neguvernamentale trebuie să își îmbunătățească și ele propriile programe educaționale. În acest sens, schimbul de experiență, cooperarea între ONG-uri constituie o necesitate absolută pentru acoperirea unor arii mai mari (atît geografice cît și tematice) printr-o complementare a acțiunilor lor și evitarea unor eventuale suprapuneri; prin utilizarea specialiștilor dispersați la diferite organizații; prin evitarea unor greșeli comise în mod inevitabil de cei fără experiență.

HALLER István

Facultativ sau obligatoriu?

În perioada 6-12 iulie s-a desfășurat la Budapesta cursul de perfecționare "Rights and Advocacy Training Seminar", organizat de Minority Rights Group (Londra), și care s-a bucurat de participarea mai multor experți internaționali în domeniul drepturilor omului și ale minorităților: Alan PHILLIPS, Gáspár BÍRO, Arie BLOED și Gudmundur ALFREDSSON. Din partea LPE a participat KACSÓ Judit-Andrea.

Definiția și recunoașterea minorităților

Există două puncte de vedere privind definirea unei minorități etnice discutate încă de experții internaționali: 1) toate persoanele aparținând unui grup etnic diferit de cel majoritar, care trăiesc pe teritoriul unei țări, formează o minoritate; 2) grupul de persoane trăind pe teritoriul unei țări, diferite etnic de națiunea majoritară și care dețin, în mod obligatoriu, cetățenia acestei țări (un exemplu edificator în această privință îl constituie Germania, care nu consideră turcii de pe teritoriul său ca fiind o minoritate etnică pentru că aceștia nu dețin cetățenia germană).

În evoluția dreptului internațional balanța se înclină tot mai mult spre concluzia că cetățenia nu poate/trebuie să fie o condiție pentru recunoașterea unui grup etnic ca minoritate națională. Simpla existență a acestor persoane pe teritoriul statului respectiv trebuie considerată suficientă pentru ca ele să aibă aceleași drepturi ca și majoritatea (etnică) a țării respective, fără discriminare. Acest lucru este susținut și de mult controversatul Articol 27 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** (1966): „*În statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități nu pot fi lipsite (s.n.) de dreptul de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria lor religie sau de a folosi propria lor limbă.*”

O parte din statele central și est-europene, eterogene din punct de vedere etnic, refuză să recunoască grupurile etnice de pe teritoriul lor ca fiind o minoritate. Conform dreptului internațional **recunoașterea unei minorități nu este la latitudinea statelor**: existența lor este o realitate și nu poate constitui o problemă de legislație.

În cercul juriștilor internaționali de orientare (mai) liberală s-a căzut de acord asupra a patru elemente care trebuie să caracterizeze un grup de persoane pentru ca el să poată fi considerat minoritate națională/etnică:

- o caracteristică obiectivă a grupului care îi deosebește de majoritate: cultură, limbă, religie;
- autodefinire: persoanele sînt libere să-și decidă apartenența; asimilarea nu poate fi forțată;
- să reprezinte din punct de vedere numeric mai puțin de 50% din populația totală a statului;
- elementul de timp: un grup poate fi considerat o minoritate începînd cu a doua sau a treia generație, cînd identitatea națională se apropie mai mult de noua țară decît de cea de origine.

Drepturile persoanelor aparținînd minorităților sînt protejate prin documentele internaționale elaborate de trei mari

instituții: Consiliul Europei, Organizația Națiunilor Unite și Organizația pentru Cooperare și Securitate în Europa.

Legislația internațională

Este interesant de observat că, în vreme ce în documentele C.E. și a O.S.C.E. se folosește numai termenul de „minoritate națională”, în cele ale O.N.U. este folosit termenul de „minoritate națională, etnică, lingvistică sau religioasă”. Cauza acestei diferențe se explică prin migrația masivă a muncitorilor stabiliți pe teritoriul diferitelor țări europene și care nu sînt recunoscuți ca fiind o minoritate (cazul turcilor din Germania).

Documentele din sistemul C.E. intră în vigoare numai după ce au fost semnate și ratificate; tratatele O.N.U. după ratificare; în schimb, declarațiile O.N.U. nu sînt obligatorii pentru state, nu trebuie semnate, dar au valoare morală și politică; documentele din sistemul O.S.C.E., fiind adoptate doar în urma unui vot unanim, devin valide în momentul adoptării.

În cadrul Consiliului Europei s-a format o Comisie de experți independenți, a cărei sarcină este urmărirea respectării tuturor prevederilor Convenției-cadru de către statele care au semnat-o și ratificat-o. Această Comisie **nu are dreptul de a cere informații** de la organizațiile neguvernamentale, dar **are dreptul să primească informațiile**, rapoartele trimise de acestea.

Instituția Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale a fost creată în 1992, de C.S.C.E., ca urmare a conflictelor interetnice existente în Europa și este un instrument de mediere în situațiile în care sînt implicate minorități naționale și care au potențial conflictual. Scopul principal este **dezamorsarea** tensiunilor prin dialog, încredere și cooperare între parteneri.

Î.C.M.N. este un mediator independent și imparțial în conflictul dintre state și minoritățile naționale. Nu are menirea de a stabili dacă anumite standarde internaționale de protecție a minorităților naționale au fost violate, ci el este consultant în conflictele privitoare la minorități naționale. El are dreptul de a întreprinde vizite în țările care au un potențial ridicat de conflict interetnic fără obligativitatea de a cere acordul guvernelor țărilor respective. De asemenea, el poate aduna informațiile necesare prin discuții directe cu funcționari guvernamentali, organizații neguvernamentale sau cetățeni.

Funcția de Înalt Comisar pentru Minorități Naționale este deținută, încă din 1993, de fostul ministru de interne olandez Max van der Stoep. Raporturi periodice asupra activității lui apar în buletinul informativ lunar al O.S.C.E.

Toate aceste documente internaționale au, în momentul de față, doar valoare morală, încă nu există o procedură prin care statele să fie obligate să le respecte prevederile. Intenția Consiliului Europei este de a transforma Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale într-un protocol adițional la Convenția europeană pentru respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; în acest caz, protecția minorităților naționale va deveni un domeniu referitor la care orice persoană va avea dreptul să înainteze o plîngere către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

KACSÓ Judit-Andrea

Articolul subsemnatului, apărut în numărul 4 al gazetei „Pro Europa”, intitulat „Directa de dreapta a Alternativei dlui Vosgianian”, în ciuda „ermetismului” său a atins, se pare, zona sensibilă a unui „minoritarmean” majoritaromân care, cu o acreală nedemă a de publicație de asemenea prestigiu, reacționează vehement în nr.35 (354) al săptămânalului „Academia Cațavencu”. Eroul nostru lipsit de „obraz” (adică de identitate) nu întâmplător se ascunde sub o aluzie diversionistă (Laszloian Tokesian), singurul său argument — ce-i drept, de

forță! — fiind apelul la antimaghiarismul bine implementat al epocii ceaușismului întârziat. (Pseudonimul este perfect explicabil, dar nu scuzabil, datorită deficitului de spirit prin care excelează înverșunatul combatant). „...Ungurul nostru...nu înțelege că o minoritate, alta decât cea maghiară, se poate asimila țării „gazdă”...?” — se

elucubrații despre descinderile glorioase ale ostașului român la Budapesta.

Ar fi trebuit poate să încep prin a respinge cu „furie revoluționară” acuzația cu care începe articolașul patriotului nostru național: „Sz.E. se opinteste... împotriva armenilor.” Prefer însă să reproduc un pasaj din scrisoarea unui alt armean (sic!), adresat redacției „Academiei Cațavencu”, care mi-a parvenit în copie, și care mă scutește, cred, de explicații penibile: „Deși n-am nimic cu domnul Elek, cu revista în care

Ping-pong

întreabă amicul nostru Laszloianescu și bine face, pentru că subsemnatul, maghiar sau nu, chiar că nu înțeleg de ce ar trebui să jubileze o minoritate — indiferent dacă e „alta” sau nu — că, în loc să se simtă integrată în țara proprie, trebuie să se asimileze în țara „gazdă”. Decît dacă n-a reușit să scape de psihologia de musafir... Ceea ce nu cred că ar fi cazul unui armean autentic.

publică și Liga în care joacă, vă spun o treabă: senatorul româno-armean (sau invers) e ca animalul ăla care își schimbă năravul în funcție de mediu: e cînd român, cînd armean, cînd turc, cînd grec, cînd liberal, cînd catolic, cînd ortodox, cînd maghiar, cînd deștept, cînd frumos, cînd prost, etc.

Elek nu cu armenii a avut treabă, ci cu cameleonul, și nu-i vina lui că așa, în cazul nostru e armean!”

Ce poate fi mai relevant pentru confuziile conceptuale ale autorului articolașului „academic” decît poziția ruptă parcă din rărunchii funarului: „cu orgoliul unui popor proaspăt venit în Europa...” etc., care n-ar mai lipsi decît să continue cu cunoscutele

Deși îi sînt recunoscător autorului articolașului din A.C. pentru calculele efectuate despre vechimea bisericilor noastre naționale, i-aș fi și mai recunoscător în viitor pentru o lectură ceva mai atentă.

(Sz.E.)

Show biz da' culți

Minoritari și minoritarmeni

„Minoritari” — termenul este utilizat în mod obișnuit pentru a desemna grupurile etnice care trăiesc în țări străine. În România, termenul este utilizat pentru a desemna grupurile etnice care trăiesc în țara lor. În acest articol, vom discuta despre minoritari și minoritarmeni.

Minoritari sunt grupurile etnice care trăiesc în țări străine. În România, termenul este utilizat pentru a desemna grupurile etnice care trăiesc în țara lor. În acest articol, vom discuta despre minoritari și minoritarmeni.

Minoritarmeni sunt grupurile etnice care trăiesc în țara lor. În România, termenul este utilizat pentru a desemna grupurile etnice care trăiesc în țara lor. În acest articol, vom discuta despre minoritari și minoritarmeni.

Minoritari și minoritarmeni sunt grupurile etnice care trăiesc în țara lor. În România, termenul este utilizat pentru a desemna grupurile etnice care trăiesc în țara lor. În acest articol, vom discuta despre minoritari și minoritarmeni.

Erată

Printr-o regretabilă eroare a redactorului șef, editorialul din numărul anterior al gazetei Pro Europa, „Cine este „turnător” în România?”, a apărut într-o formă trunchiată, în paginile revistei ajungînd doar ciorna articolului, iar nu forma sa finală, ceea ce a implicat nu numai pierderea unor nuanțe stilistice, ci și a părții finale a acestuia. Încercînd o reparație prin prezentarea pasajelor menționate în numărul de față al gazetei, redactorul își cere totodată scuze atît cititorilor cît și autorului. (D.B.)

La p.3, coloana 2, rîndurile 26-27 se vor citi: „Și cine sînt atunci semnatarii acelor faimoase «declarații», considerate adesea cu prea mare grabă «angajamente de colaborare»?”

La p.3, coloana 3, rîndurile 37-39 se vor citi: „A scoate acum «dovezile» vinovăției doar ale unora, poate tocmai ale aceluia care erau mai puțin vinovați (sau deloc) pentru a face uitat păcatul nostru cel de toate zilele, este însă un cinism mai puțin scuzabil decît semnăturile formale de pe o bucată de hîrtie udată eventual cu lacrimi de sînge.

«Să ne amintim care era situația în 1936 sau 1937 — încercă să reîmprospăteze memoria conașionalilor săi Karl Jaspers, încerc eu să reîmprospătez memoria concetățenilor mei prin actul filozofului german. Partidul era identic cu

statul, situația aceasta părea să dureze un timp indefinit. Numai un război ar fi putut răsturna regimul. Or, toate puterile pactizau cu Hitler. Toate voiau pace. Germanul care nu voia să stea complet deoparte, să-și piardă ocupația sau să-și dăuneze afacerilor sale, trebuia să se integreze. (...) Apartenența la partid sau la asociațiile profesionale nu mai constituia pe atunci un act politic, ci mai curînd unul de grație, prin care statul îl acredita pe individul respectiv. O ‘insignă’ era imperios necesară chiar și fără acord lăuntric. În vremea aceea cel ce era solicitat să adere la aceste organizații, cu greu ar fi putut să refuze. Dar pentru sensul aderării hotărîtor este faptul în ce context și din ce rațiuni a devenit cineva membru al partidului nazist.»

Similitudini cutremurătoare. Cum să nu ți se pară suspectă atunci graba unor lideri politici sau chiar de guvern cînd, mulțumiți cu invocarea unor aparențe și fără o minimă curiozitate de adevăr, de «context și rațiune», aruncă cu piatra — pentru a salva alte aparențe — și se debarasează cu atîta ușurință de acei puțini oameni fideli și pricepuți care ar putea face ceva pentru această țară, care numai de victime nu mai are nevoie.

Și pentru a evita orice interpretare hazardată, țin să subliniez că e departe de mine gîndul de a cere clemență pentru cei într-adevăr vinovați, pentru jigodiile voluntariatului patriotard sau ale lașităților «revoluționare», chiar dacă eu personal, pe cei care au păcătuit împotriva mea, i-am iertat. Dar propria lor conștiință sper să fie mai neiertătoare.”

Prima Universitate islamică din Europa Occidentală — la Rotterdam

La Rotterdam s-a deschis prima universitate islamică din Europa Occidentală. Noua universitate va instrui imami (preoți musulmani) și profesori de religie. Universitatea a fost înființată la inițiativa unei asociații musulmane din Olanda, relatează postul german de radio „Deutschlandfunk”. Guvernul olandez a acceptat crearea acestei instituții particulare de învățămînt superior, cu scopul de a accelera procesul de integrare a emigranților din țările islamice. În Olanda trăiesc aproximativ 700 000 de persoane originare din țări islamice, în primul rînd din Turcia și Maroc.

Autoritățile olandeze așteaptă ca decalajul socio-etnic existent între populația majoritară și minoritatea musulmană să fie depășit, dacă viitorii imami și profesorii de religie provin din Olanda. Pînă acum imami au fost trimiși din Maroc sau Turcia, ei nefiind familiarizați cu realitățile civilizației și culturii occidentale.

Universitatea va funcționa pe baza reglementărilor existente în Olanda. Se așteaptă ca acest experiment pedagogic unic în Occident să contribuie la implementarea toleranței etnice și a ideii de multiculturalitate. Cîteva organizații musul-

mane din Olanda au reacționat cu scepticism față de acest experiment pedagogic. Pe de altă parte, și unele cercuri protestante, care reprezintă majoritatea populației din Olanda, și-au exprimat unele rezerve. Protestanții se tem că Universitatea particulară islamică ar putea să se transforme într-o instituție dominată de fundamentaliști.

Conducerea Universității a precizat că nu va primi nici un fel de ajutoare financiare din străinătate. Guvernul olandez a aprobat funcționarea universității pentru o perioadă de 3 ani. După această perioadă se va hotărî dacă universitatea va primi subvenții din partea statului olandez. În prezent, studenții plătesc anual o taxă de 1500 de mărci. La rectoratul universității au fost înregistrate 280 de cereri de înscriere. Aspiranții la un loc de studiu provin nu numai din Olanda ci și din alte țări vest-europene.

În Olanda există numeroase școli elementare pentru elevi musulmani. Totodată, este proiectată și înființarea unui liceu. Pe lângă numeroase ziare proprii, populația musulmană din Olanda mai dispune și de un post de televiziune și radio.

William TOTOK, Radio Europa Liberă

B. D. O.

Procesul Hădăreni — o mascaradă a justiției

La 11 noiembrie a început, la Tribunalul Mureș, procesul celor care au linșat trei persoane și au incendiat la 20 septembrie 1993, 14 case în Hădăreni. Este sau nu important în fața justiției faptul că victimele erau romi? Aceasta a fost principala întrebare care a interesat organizațiile de drepturile omului care au monitorizat procesul, deoarece existau „antecedente” neliniștitoare: timp de aproape patru ani Parchetul a tergiversat anchetarea cazului, acceptînd — conform declarațiilor celor care erau responsabili de ancheta penală — șantajul politic al PUNR-ului.

Era evident că procesul nu avea să fie unul ușor. Martorii au uitat (sau au pretins că au uitat) elemente deosebit de importante, iar unii, sub influența presiunii populației nerome din Hădăreni, și-au schimbat mărturiile. Dar dovezile s-au acumulat treptat, și a devenit din ce în ce mai clar ce și cum s-a întîmplat. O serie de „mituri” au căzut, între ele și cel legat de momentul începerii conflictului. Presa vehicula ideea că romii ar fi agresat verbal o fată din sat (Bucur Ileana), și acesta ar fi fost motivul intervenției lui Chețan Gligor. Bucur Ileana, ca martoră, a declarat că nu a fost vorba de așa ceva, romii i s-au adresat, dar în mod normal, fără trivialități sau agresivitate. Chețan Gligor a fost cel care s-a îndreptat cu biciul spre romi căuțînd scandal. (Ceea ce explică, dar nu justifică reacția agresivă a unora dintre romi la acțiunea bătrînului Chețan. Împrejurările în care fiul lui, Chețan Crăciun a decedat, nu au fost investigate.)

Pe baza mărturiilor s-a conturat un grup de aproximativ 30 de persoane care au participat la evenimente, deși mulți

dintre inculpați au încercat să dea vina ori pe copii, ori pe femei. A devenit evident și faptul că capetele de acuzare prezentate de Parchet (omor deosebit de grav, distrugere prin incendiere, ultraj împotriva bunelor moravuri) nu acoperă totalitatea faptelor săvîrșite, inculpații comițînd în mod clar și violare de domiciliu. Deși judecătoria a cerut Parchetului extinderea procesului, cererea ei a fost respinsă de procurorul de sală.

În aceste condiții, nu a mai rămas altceva de făcut decît pronunțarea sentinței. Ceea ce a urmat a încremenit întreaga sală de audiență. Cei 11 inculpați au fost condamnați („surprinzător” pentru rude și sătenii neromi), însă pedepsele au fost ridicole (spre exemplu, pentru omor deosebit de grav, Gall Nicolae a primit pedeapsa de 3 ani de închisoare — în mod uzual, cei care comit furturi mărunte pot primi aproape dublul acestei pedepse). Totalul pedepsei cu închisoare pentru cele 11 persoane ajungea la aproape 70 de ani, dar mai mult de jumătate a intrat în regim de grațiere (Legea privind grațierea unor pedepse fusese publicată în Monitorul Oficial cu cîteva zile înainte de formularea rechizitorului cazului Hădăreni, astfel se poate interpreta că în mod voit nu s-a inclus violarea de domiciliu printre acuzații, delict pentru care nu se poate acorda grațiere conform legii).

Inculpații, nefiind de acord cu mărirea pedepselor, au făcut apel împotriva sentinței. La fel, Parchetul a prezentat un apel. Astfel, în procesul Hădăreni, urmează o nouă serie de procese, la Curtea de Apel.

HALLER István

La inițiativa Direcției Generale a Penitenciarelor din cadrul Ministerului de Justiție a luat ființă Programul pentru monitorizarea penitenciarelor. Consiliul Județean Mureș urma să constituie comisia de monitorizare cu ocazia ședinței din 21 mai a.c. Între cele 11 propuneri de membri figura și numele coordonatorului Biroului pentru Drepturile Omului din cadrul Ligii PRO EUROPA, HALLER István.

Considerând că Liga PRO EUROPA este „o asociație culturală care nu are de a face nimic cu Penitenciarul”, reprezentantul PUNR-ului, Ioan Judea, s-a opus cu vehemență acestei propuneri, constituirea comisiei fiind astfel amânată. La 16 iulie 1998, și la insistențele conducerii Penitenciarului Tîrgu-Mureș, Consiliul Județean a hotărât includerea Ligii printre organizațiile și instituțiile care vor participa la monitorizare.

Hotărîrea nr. 35 a Consiliului Județean Mureș din 16 iulie 1998

privind constituirea Comisiei județene pentru monitorizarea sistemului penitenciar din județul Mureș

Consiliul Județean Mureș,

Văzînd Expunerea de motive a Direcției de Administrație Publică și Secretariat nr. 3371/13 mai 1998.

Luînd în considerare Programul pentru monitorizarea sistemului penitenciar de către comunitate prin colective de vizitatori inițiat de către Direcția Generală a Penitenciarelor din cadrul Ministerului Justiției,

În conformitate cu prevederile art. 66 din Legea nr. 69/1991, hotărâște:

Art.1 Se constituie Comisia județeană pentru monitorizarea sistemului penitenciar din județul Mureș în următoarea componență:

- Avram Luminița — psiholog în cadrul Direcției Județene de Muncă și Protecție Socială Mureș
- Banciu Horia — vicepreședintele Curții de Apel Tîrgu Mureș
- Ciotea Florin — sociolog în cadrul Centrului Militar Județean Mureș
- Ciucă Andreea — președinta Tribunalului Mureș
- Csomoss Benedict — consilier județean
- Eparu Cristian — Fundația CAKRA
- Haller István — Liga Pro Europa
- Judea Ioan — consilier județean
- Lupu Gheorghe — Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului
- Micu Rodica — președinta Judecătoriai Tîrgu Mureș
- Milășan Mariana — prim-procuror în cadrul Parchetului de pe lângă Judecătoria Tîrgu Mureș
- Ogrean Virgil — maior în cadrul Ministerul de Interne
- Rață Doina — inspector în cadrul Inspectoratului Școlar Județean Mureș

Art.2 În cadrul ședinței de constituire Comisia își va alege un președinte și un secretar și va stabili modul în care urmează să-și desfășoare activitatea și să realizeze obiectivele cuprinse în Programul pentru monitorizarea sistemului penitenciar de către comunitate prin colective de vizitatori.

PREȘEDINTE,
Ioan Togănel

Pro Europa poate fi citită și pe Internet, la adresa:

**www.proeuro.netsoft.ro la Editură
e-mail: office@proeuro.netsoft.ro**

Liga PRO EUROPA Liga

Copreședinți:

Smaranda ENACHE și CSÍKY Boldizsár

Director executiv: SZOKOLY Elek

4300 Tîrgu Mureș, P-ța Trandafirilor nr. 5, et. III, CP. 1-154

Tel/fax: +40-(0)65-214076; 217584

PRO EUROPA

NEWSLETTER OF THE PRO EUROPE LEAGUE NR. 7-8 / 1998

CONTENTS:

P.1 *Royaumont Process - Not Only a Sweetening Prize* — the Royaumont Process for Stability and Good Neighbourliness will be a mixed blessing if, instead of being a waiting room to EU integration, it turns out an alternative to it;

P.2 A Romanian/Hungarian synopsis of the PEL's main events in July;

P.3 *Mr Paler's Dangerous Plays (on Words)* — the editorial points out the irresponsible misuse of political concepts: instead of making use of their democratical charge, the media employs words like „federalism”, „multicultural”, „autonomy” exclusively to illustrate failures of the concepts they describe;

P.4-5 *Press Release of PEL's Steering Board* — pointing out the national and international recognition of PEL's striving to consolidate democracy and tolerance, it is an answer to an attack from the Party of the National Unity of Romanians;

P. 6-7 *ONG's National Forum* — only two of the four resolutions proposed by the initiative committee of the Forum were adopted; the rejection of the other two resolutions (designed to protest against the vacillatory Romanian policy regarding the right of minorities to have their own state university) is distorted by a part of the media, a fact pointed out in *Smaranda Enache's open letter* to one of the influential dailies in Romania;

P. 8-9 *The Intercultural Academy Transsylvania* — aimed at supplying an alternative view in the field of Transylvanian studies, one to mirror its multicultural heritage, the first session of the Academy took place in July; *Is Transsylvania Romania's Tank Engine?* — should Transsylvania's higher economic and civic potential be used, it would turn into a real tank engine able to make a decisive contribution to Romania's European integration;

P.10 *Minoritates Mundi* — demographical and historical data concerning the Jewish minority in Romania;

P. 11 *The College of Democracy* — Euro-Atlantic integration as seen by one of the students of the College;

P. 12 *Education for Democracy* — alternative education offered by NGO's can supplement, but not replace the state education system;

P. 13 *Optional or Compulsory* — a presentation of the international legal status of minorities and of the slow, but constant shift from an optional to a compulsory character of the international documents concerning minorities;

P.14 *Passing on the Ball* — sooner than getting assimilated by the majority (as the article to which the one here is a response), a minority should be given the opportunity to integrate into it; *Erratum* — relevant passages of the editorial in the previous issue which were left off print;

P.15 *The First Muslim University in Western Europe* — the Muslim university at Rotterdam is meant to facilitate the Muslim immigrants' integration and also to promote ethnic tolerance and multiculturalism;

The Hădăreni Trial - a Masquerade of the Justice System — the lenience the justice system has just showed towards the aggressors of the Roma community proves once again the discriminatory thinking patterns of the authorities;

P.16 *Decision nr.35 of the Mureș County Council* — a penitentiary monitorization committee will be formed, a PEL representative being included into it.

*PRO EUROPA este publicată cu sprijinul
Fundației Heinrich Böll (Germania) și BILANCE (Olanda)*

Redactor: Doina BACI

La redactarea acestui număr au colaborat: Laura ARDELEAN, Smaranda ENACHE, HALLER István, KACSÓ Judith-Andrea, Mircea SUHĂREANU, SZOKOLY Elek, William TOTOK

Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Editare texte: KACSÓ Judith-Andrea

Multiplicat la Liga PRO EUROPA